

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ

У цій статті розглянута проблема мотивації студентів в процесі вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ. Визначається поняття мотивації з точки зору різних вчених, розглянуті проблеми відсутності мотивації у студентів, емоційний аспект мотивації, види та техніки мотивів, а також подані поради щодо підвищення мотивації студентів при вивченні іноземної мови для професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: мотивація; мотив; професійна спрямованість студентів; внутрішні та зовнішні фактори; пізнавальні мотиви; ефективність навчального процесу.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання мотивації професійної спрямованості завжди було і є актуальним. Враховуючи той факт, що процеси європейської інтеграції дедалі сильніше впливають на таку важливу сферу життя суспільства як освіта і розуміючи ту важливу роль, яку відіграє знання іноземної мови у цьому процесі, потрібно провадити безперервну наскрізну підготовку студентів з іноземної мови протягом всього терміну навчання. У професійній діяльності майбутній фахівець повинен активно співпрацювати із зарубіжними партнерами, представниками різних культур і рівнів професійної компетентності; мати уявлення про новітні науково-технічні досягнення в своїй виробничій сфері, використовуючи при цьому іншомовні джерела інформації. Загальновідомо, що володіння іноземною мовою не тільки розширює кругозір і загальний інтелектуальний рівень фахівця, але є інструментом, необхідним для вирішення певних професійних проблем, невід'ємним компонентом професійної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Вивченням мотивації людини займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей, А. Н. Леонтьєв. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі С. Л. Рубінштейн, Л. І. Божович, О. Г. Ковальов, Г. С. Костюк, В. С. Мерлін, В. О. Сухомлинський, М. І. Алексеева, І. О. Синиця та інші. Проте формування мотивації та професійної спрямованості студентів у процесі вивчення іноземних мов не достатньо досліджене.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати та систематизувати особливості

процесу формування мотивації студентів при вивченні іноземної мови у немовному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотив – спонукальна причина дій, вчинків людини; це поняття, яке пояснює, чому людина робить те, що вона робить. Мотиви, цілі і стратегії важко відрізнити в контексті цільового навчання, тому що оптимальні форми мотивації до навчання і оптимальні стратегії для вдосконалення навчання є невід'ємні. В контексті практичного заняття з іноземної мови, поняття «мотивація студента» може використовуватися для пояснення рівня інтенсивності уваги та зусиль студента, витрачених на виконання різноманітних завдань. Отже, мотивацією для студента виступає бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного зростання. Професійна спрямованість організації навчального процесу на уроках іноземної (англійської) мови сприяє підвищенню учбової активності не лише на цих заняттях, але й впливає на розвиток позитивного відношення до своєї майбутньої професії.

Як показує практика, мотивація пізнавальної діяльності студентів може бути успішною, тільки в тому випадку, якщо вона буде будуватися на основі єдності мотивів, пізнавальних потреб і інтересів, пізнавальних дій, саморозвитку, самоаналізу і самоконтролю. Але, майбутні фахівці не вивчають мову ґрунтовно, вони засвоюють філологічні знання в обсязі, необхідному для успішного розвитку та вдосконалення тих умінь, які потрібно застосовувати в подальшій професійній діяльності. Тому використання у процесі навчання різноманітних форм, підходів та новацій є необхідною умовою формування дійсних мотивів навчання. Всебічний розвиток особистості засобами предмету «Іноземна мова» передбачає не лише вдосконалення філологічної освіти студента, але й розширює його світогляд.

У процесі виконання різноманітних завдань мовного спрямування, а саме переклад текстів, виконання

письмових та усних вправ, діалогічне спілкування, монологічне висловлювання, тобто навчаючись висловлювати не лише свою думку з певної проблеми, але й робити самостійні висновки, у студентів формується краще розуміння тієї чи іншої професійної проблеми. Поступово вони навчаються приймати самостійні рішення в навчальній ситуації, що підвищує їх значущість, успішного студента. Коли рівень підготовки зростає, зростає й впевненість у собі як у майбутньому фахівцеві. Таким чином, спостерігається зв'язок усвідомлених мотивів навчальної діяльності з потребою в досягненнях. Потреба в досягненні має значний вплив на результати діяльності взагалі та навчальної діяльності. Вона сприяє розвитку загального рівня мотивації навчання.

Кожен студент має свою основну мотивацію в навчанні. Основними прийомами мотивації в процесі навчання є орієнтація навчального матеріалу на його практичний зміст, орієнтація на конкретну професійну діяльність, демонстрація в мовленні практичного використання теоретичних положень, які наводяться. Існують також основні прийоми поточної мотивації на етапі формування і контролю діяльності студентів: надання права вільного вибору завдань, створення завдань оптимальної складності, новизна та непередбачуваність завдань, позитивний зворотний зв'язок або інформування студентів про успішність їхньої діяльності.

Є студенти, які спрямовані на себе, притаманні орієнтації на пряму винагороду, прагненням до задоволення власних потреб, особистих переваг, престижу, власного благополуччя, авторитарності. Коли навчання відповідає їх прагматичним прагненням, досягненню власних цілей, то вони виявляють до нього живий інтерес. Якщо ж ні – то активність таких студентів знижується.

Існують такі студенти, у яких спрямованість направлена на інших людей, притаманні орієнтації на спільну діяльність, пошук соціального схвалення, залежність від групової думки, оцінки, прагнення підтримувати добрі стосунки з оточуючими. У цьому разі активність суб'єкта великою мірою залежить від настанов та прагнень, які домінують у групі. Якщо студентська група спрямована на навчання, то це може позитивно впливати на активність суб'єкта в навчанні. І навпаки, якщо група не налаштована на навчання, то це може негативно впливати на навчальну діяльність студента [9; с. 9]. Для студентів, у яких домінує спрямованість на справу, характерна налаштованість на якість та точність, прагнення якнайкраще виконувати навчальні завдання, схильність відстоювати свою думку в інтересах справи, здатність до співпраці та взаємодії заради справи [9; с. 38–39].

Спрямованість на справу є найбільш бажаною в навчальній діяльності. Проте не враховувати інші види спрямованості було б недоцільним. Інша справа, що в залежності від основного навчального компонента дисципліни перевага може віддаватися відповідним видам мотивів. Потрібно враховувати психологічні і психофізіологічні особливості студентів, обумовлених їх соціальним статусом, віком і характером основної діяльності. Викладач повинен знати і розуміти студентів, адекватно оцінювати їхні особистісні

якості і стани, і це справедливо вважають одним з найважливіших професійних якостей і ставлять її на друге місце після знання предмета, що вони викладають. Для того щоб при побудові програми врахувати можливості і потреби студентів, потрібно добре їх знати. Успішна навчальна діяльність студента залежить не тільки від ступеня володіння прийомами інтелектуальної діяльності; вона обумовлена також особистісними параметрами навчальної діяльності – стійкою системою відносин студента до навколишнього світу і до самого себе. Важливу роль у зацікавленості студентів до вивчення іноземної мови відіграють мотиви «престижності», бо знання іноземної мови зараз свідчить про особистий «статус» людини, який впливає на підвищення самооцінки.

Іншим впливовим мотивом є бажання мандрувати та навчатися за кордоном. Це стало можливим за сучасних умов, коли країна взяла напрямок на європейську інтеграцію, тобто створення інтегрованого професійно орієнтованого навчального середовища [6; с. 128–130]. П. М. Якобсон визначає три типи мотивації навчання [5]. По-перше, на його переконання, існує мотивація, яка може бути названа «негативною», під якою він розуміє спонуку студента, спричинену усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути, якщо він не буде навчатися (низькі оцінки, неспроможність скласти заліки та іспити або взагалі, недопущення до сесії, погроза відрахуванням, дорікання з боку батьків, викладачів та однокурсників). Подібна мотивація навряд чи призведе до успішних результатів. По-друге, мотивація, яка має позитивний характер, але також пов'язана з мотивами, що закладені не в самій навчальній діяльності. Ця мотивація виступає у двох формах. В одному випадку вона визначається вагомими для особистості соціальними прагненнями, у зв'язку з чим навчання розглядається як шлях до здійснення свого призначення у житті. Подібна настанова в навчанні, якщо вона достатньо стала і посідає значне місце в особистості студента, дає йому насагу для подолання труднощів, для виявлення терпіння і старанності. Це найбільш цінна мотивація. Однак, якщо в процесі навчання ця настанова не буде підкріплена іншими мотиваційними чинниками, то вона не забезпечить максимального ефекту. Третя форма мотивації визначається вузькоособистими мотивами студента: схвалення людей з його оточення, шлях до власного благополуччя і т. п. На думку П. М. Якобсона, спонукає навчатися сам процес набуття знань, і студент зазнає насолоди від процесу і результатів пізнавальної діяльності, відкриття нового, реалізації своїх можливостей і здібностей [5].

Особливістю навчання іноземної мови як навчального предмета у немовному ВНЗ є те, що студенти не завжди усвідомлюють доцільність її вивчення; немає чіткої обґрунтованості цілей і набору умінь, якими повинен володіти фахівець. Викладачі іноземних мов не є спеціалістами з профільних, особливо технічних, дисциплін, які вивчають студенти, не завжди знають сучасний зміст та потреби галузі, майбутніх спеціалістів якої вони мають підготувати компетентними щодо використання іноземних мов в їх професійній діяльності. Тому співпраця з викладачами профільних

дисциплін і представниками провідних компаній є надзвичайно важливою для створення змістовних комплексних програм з іноземної мови. Коли студенти усвідомлюють, що знання та навички, що вони отримують на заняттях з іноземних мов, дійсно допомагають їм у працевлаштуванні і подальшій впевненій роботі на посаді, сприяють їх кар'єрному зростанню їх мотивація значно підвищується.

У немовному закладі під час вивчення іноземної мови виникають певні проблеми, що зумовлені наступними чинниками: студенти роблять акцент на фахових дисциплінах, до яких іноземна мова не належить, в одній групі навчаються студенти з різним рівнем володіння іноземною мовою (від сильного до слабого), з різними здібностями, що також впливає на їх мотивацію; обмежена кількість годин, що виділяється на дисципліну «Іноземна мова» у немовному закладі не дозволяє опанувати її на належному, професійному рівні.

Володіючи граматику англійської мови і досить великим словниковим запасом, студенти часто не можуть подолати мовний бар'єр та вільно викласти свої думки. Вивчення мови спеціальності вимагає засвоєння великої кількості термінів і спеціальних понять, необхідних майбутньому спеціалісту. Студент немовного факультету має бути спеціалістом, який володіє достатнім рівнем комунікативної компетенції у певній сфері діяльності, проте кількість аудиторних годин не завжди дозволяє викладачеві досягти бажаного результату. Відповідно до робочих навчальних програм студентам відводиться багато годин на самостійну роботу, що, з урахуванням специфіки предмету, не є достатньо ефективним, тому необхідна колективна робота – у групі, у команді, у парі. Зрозуміло, що грамотно та по суті викладати свої думки можна навчитися, перш за все, у процесі живого спілкування. Багато студентів без особливого ентузіазму приступають до виконання традиційних рутинних академічних домашніх завдань, і надають перевагу підготовці творчих проектів, де вони відчують себе максимально наближеними до середовища майбутньої професії. Проекти та презентації заохочують та покращують внутрішньоособистісні вміння учасників, тому вони повинні вводитися вже на початкових курсах відповідно до навчальної програми з урахуванням розвитку навичок працювати в команді, де чітко видно задатки до конструктивного мислення, вміння переключатися з одного виду діяльності на інший та обговорювати переваги і недоліки вирішення проблемних задач з однолітками, бачити результати своєї роботи на фоні інших, критично та об'єктивно оцінювати ситуацію.

Існують три причини, які знижують емоційно-ціннісні мотиви до вивчення іноземної мови, а саме: низькі комунікативні навички самого студента, невдало розроблений курс іноземної мови за фахом, неправильно підібрана методика без врахування рівня іншомовних здібностей [4]. Викладачеві варто обдумати та використовувати такі підходи до взаємодії викладача зі студентами: ефект *новизни* – має потужну притягальну силу, передбачає поєднання відомої та невідомої інформації; ефект *уяви* – передбачає залу-

чення уяви та підвищення інтелектуального мислення; ефект *змін* – забезпечує органи почуттів новою стимуляцією через зміну традиційних ролей учасників ситуацій; ефект *групи* – ця діяльність є засобом формулювання та підтримки адаптивних навичок, соціальних взаємозв'язків, спонукає до дослідної активності та ризику. Зазначимо, що використання інформаційних технологій у системі освіти сприяло створенню «комп'ютерної методології навчання», зорієнтованої на застосування в навчальному процесі таких інноваційних дистанційних методів, як комп'ютерне моделювання навчально-пізнавальної діяльності, комп'ютерний метод тестування, метод інформування, кейс-метод, метод проектів, метод ситуаційного моделювання, відео тренінг та інші.

Професійна спрямованість організації навчального процесу на заняттях з іноземної (англійської) мови сприяє підвищенню учбової активності, впливає на розвиток позитивного відношення до своєї майбутньої професії. То як же педагогу підвищити навчальну мотивацію студентів під час вивчення іноземної мови? Пропонуємо деякі з них:

- при навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення студентів. Необхідна умова для формування мотивації до навчання та пізнавальної діяльності в студентів – можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність. Чим активніші методи навчання, тим легше викликати інтерес до навчання. Основний засіб виховання стійкого інтересу – використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності, наприклад проектів, досліджень, case study тощо;

- змінювати методи і прийоми навчання. На практичних заняттях застосовувати такі методи стимулювання студентів, як створення ситуації успіху через виконання завдань, посилення для всіх студентів, але й таких, які водночас стануть певним викликом;

- включення студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та змагальні форми, проведення конкурсів, олімпіад, призом яких може стати стажування в провідних компаніях та установах;

- незвична, цікава форма подання навчального матеріалу;

- заохочення доступними методами до зростання впевненості в собі та у своїх силах у студентів, що буде сприяти посиленню внутрішньої мотивації;

- постійно та пильно слідкувати за досягненнями у навчанні та відзначати їх;

- не карати за невдачу, невдача сама по собі є покаранням. Страх і напруженість ускладнює процес навчання. Невдачі знижують мотивацію;

- намагатися, коли це можливо, інтегрувати знання, пов'язуючи теми свого предмету з іншими навчальними дисциплінами, збагачуючи знання, розширюючи кругозір студентів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у поданому напрямку. Отже, багато чинників впливають на спонукання конкретно-

го студента до праці і навчання: інтерес до предмету, загальне бажання виконувати поставлені задачі, впевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, ба-

жаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем. Викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності.

Список використаних джерел

1. Gary N. Chambers. *Motivating language earners modern languages in practice* ; 12, Multilingual Waters. – 2009.
2. Галус О. М. Мотиваційна діяльність особистості в контексті її соціальної адаптації / О. М. Галус // Гуманітарні науки. – 2002. – № 2 – С. 82–89.
3. Кузнєцова О. О. Психологічні особливості розвитку іноземного мовлення студентів у немовних вузах : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Острог. – К., 2008. – 160 с.
4. Винниченко Н. А. Влияние проблемно-коммуникативного курса обучения английскому языку на психологические характеристики обучаемых : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – Харьков, 2005. – 175 с.
5. Pearce T. Building personal skills into a master of engineering degree / T. Pearce // Proc. Global Congress on Engng. Educ., Cracow, 2008. – pp. 369–372.
6. Тихонова Т. Б. Психолого-педагогічні резерви підвищення ефективності групової учбово-пізнавальної діяльності з вивчення іноземної мови на неспеціальних факультетах вузів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 179 с.
7. Keane A. Communication trends in engineering firms : implications for undergraduate engineering courses. / A. Keane, I. S. Gibson // International J. of Engng. Educ. – 2009. – Vol. 15, № 2. – pp. 115–121.
8. Littlewood W. Teaching Oral Communication : a Methodological Framework / William Littlewood. – Oxford : Blackwell, 2002. – 108 p.
9. Goleman D. Working with Emotional Intelligence / Daniel Goleman. – London : Bloomsbury Publishing, 2008. – 385 p.

Н. В. Колотий,

*старший преподаватель кафедры английского языка,
ЧНУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ.

В данной статье рассмотрена проблема мотивации студентов в процессе изучения иностранного языка в неязыковом вузе. Определяется понятие мотивации с точки зрения различных ученых, рассмотрены проблемы отсутствия мотивации у студентов, эмоциональный аспект мотивации, виды и техники мотивов, а также представлены советы по повышению мотивации студентов при изучении иностранного языка для профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: мотивация; мотив; профессиональная направленность студентов; внутренние и внешние факторы; познавательные мотивы; эффективность учебного процесса.

N. V. Kolotiy,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

FORMATION OF MOTIVATION AND PROFESSIONAL ORIENTATION OF STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING FOREIGN LANGUAGES.

The article deals with the problem of students' motivation while studying a foreign language in a non-linguistic university. The concept of motivation from the point of view of different scholars, problems of lack of students' motivation, emotional aspect of motivation, types and techniques of motives are considered; recommendations as for increasing motivation of students in the process of studying a foreign language for professional training of future specialists are given.

Key words: motive students; professional orientation; internal and external factors; cognitive motives; educational process efficiency.

Рецензенти: *Гришкова Р. О.*, д-р пед. наук, професор;

Щерстюк Л. В., канд. пед. наук, в.о. доцента кафедри